

ДІЇ ПІДВОДНИХ ЧОВНІВ ВМС АРГЕНТИНИ У ФОЛКЛЕНДСЬКІЙ ВІЙНІ 1982 р.

Проведено аналіз дій підводних човнів ВМС Аргентини під час збройного конфлікту за Фолклендські (Мальвінські) острови у 1982 році. Розглянуто чинники, які впливали на застосування підводних сил під час ведення воєнних дій у конфлікті та особливості застосування аргентинських підводних човнів.

Ключові слова: морські комунікації, морська блокада, підводні сили, підводний човен, торпедна атака, патрулювання.

Постановка проблеми. Після Другої світової війни переважна більшість війн і збройних конфліктів починалися і велися з морських напрямків, зокрема, під час англо-аргентинського збройного конфлікту за Фолклендські (Мальвінські) острови 1982 р. Сьогодні, як і з часу виникнення, ведеться чимало дискусій про роль і місце підводних сил у сучасній війні. Після Другої світової війни субмарини брали участь у кількох збройних конфліктах і локальних війнах, але тільки у двох із них вони безпосередньо вступали у бойове зіткнення з противником – в Індо-Пакистанській війні 1971 р. та особливо активно – в англо-аргентинському конфлікті за Фолклендські (Мальвінські) острови 1982 р. [4, с. 114; 17, с. 67].

Безперечно, без вивчення досвіду бойового застосування сил флотів у другій половині ХХ століття, зокрема, підводних сил, не можна забезпечити належний рівень підготовки органів управління та особового складу Військово-Морських Сил Збройних Сил України до ведення сучасної війни на морі, які відроджуються після підступного вторгнення Росії у лютому – березні на територію України, у результаті чого було анексовано Крим і м. Севастополь. Відтак, бачиться *актуальним* розглянути досвід застосування підводних човнів в означеному конфлікті, зокрема, дизель-електричних ПЧ ВМС Аргентини.

Соколюк Сергій Михайлович, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри Військово-Морських Сил Національного університету оборони України імені Івана Черняховського, м. Київ.

© Соколюк С.М., 2015

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багатьом аспектам цього конфлікту присвячено чимало наукових праць і публікацій – як зарубіжних, насамперед аргентинських, американських та британських, так і вітчизняних – радянського і пострадянського періоду. В Україні ж до теми висвітлення англо-аргентинської війни зверталися незначна кількість дослідників, зокрема, Ю. Бадах [2; 3; 13], М. Рибак [13], В. Рудаков [14], І. Фурман [19]; останнім часом особливу увагу цій темі присвятив свої наукові розвідки Д. Татарков [16]. Досвід застосування підводних човнів у цьому конфлікті розглядається авторами переважно у загальному контексті, за виключенням деяких зарубіжних [5; 23; 24; 25; 26; 27] та А. Поспелова [11; 12]. Відтак, *метою* даної публікації визначено аналіз досвіду застосування підводних човнів ВМС Аргентини в англо-аргентинській війні за Фолклендські (Мальвінські) острови 1982 року.

Уперше у післявоєнній історії локальних війн воєнні дії характеризувалися значними масштабами застосування ВМС з вирішення основних завдань війни. Саме в цьому збройному конфлікті (2 квітня – 14 червня 1982 р.) флот відіграв вирішальну, а в багатьох відношеннях і визначальну роль [10, с. 70; 12, с. 130].

Вирішивши силовим шляхом з'ясувати суперечку за архіпелаг Фолклендські (Мальвінські) острови, стратегічне положення яких на морських шляхах із Атлантики в Тихий океан і до берегів Антарктиди значно зросло у зв'язку з виявленням у 1970-х роках на континентальному шельфі поблизу них значних запасів нафти, що в 10–15 разів перевищили її запаси у Північному морі [4, с. 116; 9, с. 14], уряд Аргентини 26 березня 1982 р. ухвалив план проведення операції під кодовою назвою «Rosario», згідно з яким вже 28 березня кораблі аргентинських ВМС почали виходити в море, за легендою, для проведення спільних маневрів з ВМС Уругваю [18], хоча аргентинський флот цілеспрямовано до війни не готувався і конфлікт з Англією застав його на початковому етапі бойової підготовки (березень–квітень) [10, с. 70; 15, с. 83].

В аргентинському плані відновлення її суверенітету над архіпелагом Фолклендських островів «Rosario» передбачалося залучення основних сил ВМС Аргентини, у тому числі і дизель-електричних підводних човни (ДЕПЧ) [1; 4, с. 116], яких на початок Фолклендської кризи налічувалося 4 одиниці, з яких два були застарілі американські типу «Bala», збудовані у 1944–1945 рр. та пройшли модернізацію за програмами GUPPY-IA та GUPPY-II і передані ВМС Аргентини у 1971 році [1; 28]. Два інші були доволі сучасні, західнонімецького проекту 209/1200 [11]. Один із старих човнів – «Santiago del Estero» на той час був виключений зі складу аргентинських ВМС. Більша та найпідготовленіша частина екіпажів двох інших човнів типу «209» знаходилися на перепідготовці та освоювали в м. Емден (ФРН) два нові ДПЧ типу «TR 1700», які будувалися на верфі фірми «Tissen» [15, с. 83].

У відповідності з планом «Rosario» підводний човен S21 «Santa Fe» (командир капітан де корбета (капітан 3 рангу) Г. Бакаїн) 30 березня увійшов до складу спеціальної тактичної групи TU 40.1.4 («група D») 40-го оперативного з'єднання контр-адмірала Г. Амар (TF-40, сили висадки), головним завданням якої було забезпечення захоплення групою бойових плавців маяка Сан-Феліпе на мисі Пемброук поблизу адміністративного центру островів Порт-Стенлі, захоплення аеропорту і позначення місця на узбережжі в районі наміченої висадки головних сил морської піхоти [21]. З отриманням наказу на човні було залишено всього три торпеди і прийняті 13 бойових плавців із групи спеціального призначення аргентинського флоту на чолі з командиром капітаном де корбета А. Куфре, а також спеціальне спорядження і висадкові засоби.

З отриманням радіограми про початок операції «Rosario», «Santa Fe», зринувши поблизу острова Хінон в районі мису Селебронна, о 02.50 28 березня висадив бойових плавців, які на трьох надувних човнах непомітно висадилися на пляж Хеліс-Кітчен на схід від бухти Йорк (Східний Фолкленд) [16, с. 64; 21], розвідали місцевість і о 03.35 позначили сигнальними вогнями ділянку висадки, на яку протягом ночі був висаджений десант зі складу підрозділів 2-го батальйону

аргентинської морської піхоти [18]. За підтримки групи «Vuzo Toktikos» силами морського та повітряного десантів наступного дня архіпелаг був повністю захоплений [11].

Виконавши завдання, «Santa Fe» попрямував до о. Південна Джорджія для сприяння аргентинському десантові у боротьбі з британським гарнізоном, який чинив запеклий опір, проте, на момент прибуття човна у район дій 3 квітня, острів уже був захоплений [1].

Одразу після повернення 7 квітня до бази командир «Santa Fe» було наказано готуватися до нового завдання [21]. Задумом передбачалося спершу здійснити доставку підводним човном підкріплення аргентинському гарнізону острова Південна Джорджія [16, с. 108], після чого – використовувати човен на британській комунікації між Фолклендами й о. Вознесіння, який прискорено перетворювався британцями в передову базу операції, відтак, навіть потенційна підводна загроза мала змусити Королівський флот відволікти частину сил для протидії їй [1].

Порушивши норми міжнародного права [8, с. 72], 12 квітня англійський уряд оголосив «зону війни» – блокаду – у радіусі 200 миль навколо Фолклендських островів, згідно з якою кожен виявлений у цій зоні корабель міг бути атакованим британськими силами, загроза дій аргентинських ПЧ змушувала англійське командування інтенсивно використовувати протичовнові сили [17, с. 67; 25, с. 14]. Наступивши на ті ж «міжнародно-правові граблі», Аргентина у відповідь оголосила про запровадження 200-мильної контр-блокадної зони [6, с. 260]. Відтак, для протиблокадних дій аргентинське командування планувало використати свої надводні кораблі та підводні човни, для чого на «Santa Fe» був прийнятий боезапас (20 торпед Mk14 і 3 – Mk37), повний запас пального, а також продовольство і предмети постачання з розрахунку на 60 діб [8, с. 72].

У зв'язку з відсутністю на острові аеродрому та наявністю у водах поблизу Фолклендів англійських ПЧ, було прийнято рішення переправити човном на Південну Джорджію групу морської піхоти (20 бійців, переважно із розрахунків ПТРК «Bantam»), зі штатним озброєнням, спорядженням та боеприпасами для гарнізону на чолі з капітан де корбета

Луїсом Лакесом, призначеним новим командиром острівного гарнізону [16, с. 98, 107]. 16 квітня о 23.30 «Santa Fe» вийшов у 2000-мильний похід до Південної Джорджії, під час якого неодноразово проявився його незадовільний технічний стан, що, разом із штормовою погодою, значно ускладнило перехід.

Увечері 20 квітня, коли група підійшла до оголошеної обома сторонами 200-мильної «зони війни» навколо Південної Джорджії, Янг отримав з Лондона наказ командувача ВМС адмірала Дж. Філдхауса про початок з 21 квітня операції «Paraquat» – воєнних дій із захопленням о. Південна Джорджія – та завершити її не пізніше 23 квітня [1; 16, с. 121]. Протягом 21–23 квітня згідно з планом операції з кораблів сформованої спеціальної оперативної групи TG317.9 (EM D18 «Antrim» (типу «County»), ФР F126 «Plymouth» (типу 12), танкер-заправник A75 «Tidespring» з ротою «M» морської піхоти на борту та трьома вертольотами «Wessex» і одним «Wasp» [1], антарктичне дослідне судно криголамного типу A171 «Endurance» з 2-ма вертольотами «Wasp» та 120 військовослужбовцями зі складу сил спеціальних операцій SAS і SBS) під загальним командуванням командира «Antrim» кептена (капітана 1 рангу) Брайана Янга була здійснена спроба висадити на острів розвідувальні групи SAS і SBS та десант, однак через важкі погодні умови вона виявилася невдалою, при цьому обидва транспортні «Wessex HU» Mk5 з танкера «Tidespring» зазнали катастрофи [16, с. 123].

Отримавши дані з радіоперехоплення про наближення «Santa Fe» до острова, кептен Янг протягом 23 квітня організував інтенсивне протичовнове патрулювання всіма чотирма наявними корабельними вертольотами TG317.9 (одним «Wessex» і трьома «Wasp») [1], після чого було вирішено відвести корабельну групу TG-317.9 з небезпечного району [16, с. 124]. Натомість для проведення пошуку аргентинського ПЧ у районі острова залишився ПЧА «Concoro», ФР «Plymouth» та судно «Endurance» з двома вертольотами на борту [16, с. 125].

Виявивши на переході морем серйозні проблеми матеріальної частини, командир «Santa Fe» вирішив усе ж

доставити поповнення в Грютвікен, провести ремонт і, за можливості, атакувати британські кораблі. Скориставшись відходом загону Янга на північний захід, «Santa Fe» у ніч на 24 квітня в надводному положенні підійшов до Південної Джорджії. Він обійшов острів з північного краю, о 05.00 ранку занурився і під водою рушив на південний схід до затоки Іст-Кумберленд [16, с. 125; 21], при цьому він виявив ПЧА «Conceor», але не став його атакувати, надавши перевагу виконанню основного завдання [25, р. 15].

Дочекавшись темряви, «Santa Fe» о 22.00 зринув і попрямував до селища Грютвікен, тримаючись якомога ближче до берега, щоб уникнути виявлення противником. Після встановлення зв'язку Бікаїном з гарнізоном Південної Джорджії з 02.30 до 04.30 25 квітня, використавши захоплений катер Британської антарктичної експедиції, люди і вантажі були доставлені на берег. Доповівши командуванню про успішне завершення першої частини свого походу, «Santa Fe» о 04.30 вийшов з бухти Грютвікен і рушив на північ по Іст-Кумберленд з метою переховатися в одній із численних безлюдних бухт острова для проведення необхідного ремонту і зарядки акумуляторних батарей [16, с. 126], після чого планував вийти у море, через 50 хвилин досягти розрахункової точки і здійснити занурення [1; 21].

Удосвіта, 25 квітня, наблизившись до Південної Джорджії на 50 миль, з'єднання Янга розпочало операцію із захоплення острова. Для проведення протичовнового пошуку було залучено всі шість вертольотів. Першим аргентинський ПЧ атакував «Wessex HAS 3» з есмінця D18 «Antrim», який точно вийшов на ціль і атакував «Santa Fe» двома глибинними бомбами, які розірвалися за 20 футів (близько 6 м) по кормі субмарини, унаслідок чого були серйозно пошкоджені баластні і паливні цистерни, сталося тимчасове знеструмлення, почалася пожежа і вийшов з ладу внутрішньокорабельний зв'язок [1]. Командир ПЧ капітан 3 рангу Бікаїн, усвідомлюючи неможливість прориву з такими ушкодженнями, прийняв рішення повернутися до Грютвікена [16, с. 125].

З поворотом на зворотний курс «Santa Fe» зазнав нових атак з повітря. Протичовновий вертоліт «Linx HAS.2» з F90 «Brilliant» безрезультатно атакував аргентинську субмарину

протичовною торпедою Mk-46, оскільки об'єкт атаки знаходився у надводному положенні [1]. Потім два вертольоти «Wasp HAS Mk1» з «Endurance» та один із F126 «Plymouth» в умовах візуального спостереження цілі провели невдалий пуск по одній протикорабельній ракеті AS-12 та обстріляли «Santa Fe» з крупнокаліберних кулеметів [1; 6, с. 256; 21]. І тільки у результаті атаки «Wasp HAS Mk1» з «Endurance» ракета влучила в нижню частину огородження рубки «Santa Fe» і вибухом повністю вивела з ладу всі висувні пристрої човна: командирський перископ, антени радіозв'язку та пристрій для роботи дизеля під водою (РДП), так званий «шноркель», отримав важке поранення один матрос. Відтак, «Santa Fe», як бойовий корабель був остаточно знешкоджений. Близько 07.00 ПЧ з пожежею в огороженні рубки, з креном і диферентом причалив до берега Британської антарктичної станції. Крен на лівий борт унаслідок пошкодження баластних цистерн повільно збільшувався і Бікаін наказав команді (90 осіб) зійти на берег та приєднатися до гарнізону Грютвікена [16, с. 127] і спільно з ним здійснювати нетривалий спротив англійським морським піхотинцям.

Бій за острів Південна Джорджія тривав дві години, після чого аргентинський гарнізон (102 солдати, 90 членів екіпажу «Santa Fe» та 32 цивільні особи) капітулював [2, с. 263]. Таким чином, захопивши острів, англійці приступили до створення на ньому своєї передової бази на випадок, якщо бої за Фолклендські острови затягнулися на тривалий час.

А вже через добу британці відбуксирували «Santa Fe» до бухти Грютвікен, де пізніше затопили на більшій глибині [8, с. 72], залишивши на поверхні тільки огороження рубки і носову частину легкого корпусу [16, с. 128]. Утім, оскільки навіть у напівзатопленому стані біля старого китобійного заводу «Santa Fe» становив певну небезпеку для судноплавства, британці згодом провели спеціальну операцію «Hokerhamton» з підйому і перезатоплення підводного човна 20 лютого 1985 р. біля мису Короля Едуарда [1; 21].

На початку квітня другий найстаріший аргентинський підводний човен «Santiago del Estero» типу «Balao» (SS 341 «Chivo»), модернізований за програмою GUPPY IA в 1961 році

[1; 29]), виключений у вересні 1981 р. зі списків флоту і який використовувався в якості навчального-тренувального корабля на базі підводних човнів у Мар-дель-Плата [23, р. 6], був відбуксирований до Пуерто-Белграно, де був ошвартований для використання в якості хибної цілі, що мала переконати англійців про наявність ще одного боеготового човна [22].

Ще з початком бойових дій у Південній Атлантиці, наприкінці березня 1982 р., два найновіші підводні човни ВМС Аргентини проекту 209/1200 західнонімецької побудови «San Luis» і «Salta», які мали по вісім 533-мм носових торпедних апаратів, отримали наказ розгорнутися в район північніше Фолклендських островів поза 200-мильної «воєнної» зони, вести спостереження і розвідку та атакувати виявлені цілі. Човни вийшли у море у ніч з 11 на 12 квітня. Проте, незабаром після виходу, у ПЧ «Salta» виявилися проблеми з механізмами – шумність човна підвищилася, усунути її силами екіпажу не вдалося, що значно демаскувало човен, і він був змушений повернутися на базу для проведення ремонту [20], який був завершений вже після конфлікту [23, р. 6].

Більшість екіпажу ПЧ S32 «San Luis» не мали достатнього досвіду служби, а командир капітан фрегата (капітан 2 рангу) Дон Фернандо Марія Азкуета був тільки-но призначений [15, с. 83; 20]. Бойовим наказом «San Luis» було передбачено вести патрулювання у районі північніше Фолклендських островів за 800 миль від ВМБ Мар-дель-Плата з дотриманням максимальної прихованості, для чого якомога більше перебувати на глибині [15, с. 84]. Човен був озброєний західнонімецькими торпедами SST-4, керованими по проводах, та американськими протичовновими торпедами Mk-37 [8, с. 72].

Прибувши у призначений район 17 квітня, «San Luis» безрезультатно патрулював протягом 10 днів, не виявивши жодної цілі. При цьому 19 квітня на човні вийшла з ладу електронна система управління торпедною стрільбою, полагодити яку екіпажу, попри на докладені зусилля, у поході так і не вдалося. Проте командування підводними силами наказало Азкуеті продовжувати патрулювання.

Удень 27 квітня «San Luis» отримав наказ перейти на позицію «М» («Maria») на північний схід від острова Східний Фолкленд, куди він прибув удень 29 квітня та отримав дозвіл на використання зброї у всіх позиціях на північ від островів, але тільки в межах 200-мильної зони [20].

Тим часом уряд Аргентини заявив, що з 07.00 за місцевим часом 30 квітня 200-мильна зона є «повністю забороненою», і що будь-які виявлені кораблі і літаки будуть атаковані без попередження. Авіаносці британського корабельного угруповання TF317 «Invincible» та «Hermes» о 01.30 1 травня увійшли в цю зону і до вечора тієї ж доби були вже за 100 миль на північ від Порт-Стенлі. Уважаючи підводну загрозу в той момент для себе найбільш значною, Дж. Вудворд розгорнув на захід від свого з'єднання корабельну протичовнову пошуково-ударну групу (далі – КПУГ). Одночасно до Фолклендів для артобстрілу аеродрому Порт-Стенлі під прикриттям літаків «Sea Harrier» FRSMk1 були спрямовані ескадрений міноносець D19 «Glamorgan» (типу «County») і фрегати F173 «Arrow» і F174 «Alacrity» [1].

Однак 1 травня «San Luis» випередив противника, виявивши роботу гідроакустичних станцій (ГАС) англійських кораблів, і рушив їм назустріч. Незважаючи на вкрай складні погодні умови, гідроакустики човна близько 08.00 виявили три кораблі і один вертоліт противника, який вів пошук підводного човна. Використовувані супротивником ГАС були ідентифіковані як такі, що належать до типу 2016 та є фрегатами типу 22 і модернізованим «Leander» і типу 184 (встановлювалися на есмінцях типів 42 і модернізованих «County», фрегатах типу 21 і «Leander»), на підставі чого командир «San Luis» вирішив, що має справу з есмінцем типу 42 і фрегатами типів 21 і 22. О 10.00 Азкуета побачив в імлі «великий корабель», після чого занурився і, маючи упевнений гідроакустичний контакт при неповній класифікації цілі, прийняв рішення провести атаку. Однак, через несправність системи управління торпедною стрільбою введення даних проводились вручну. О 10.05 (за іншими даними, о 10.15 [1]) з дистанції 10 тис. ярдів (50 каб.) був здійснений залп керованою по проводах торпедою SST-4 «Telefunken», однак через три хвилини зв'язок з нею був втрачений внаслідок обриву кабелю [15, с. 84; 16, с. 152].

Ідентифікація кораблів аргентинцями як «фрегатів типу 21» дало підстави припустити, що атака проводилася на групу «Glamorgan». Проте зіставлення взаємного положення груп «Glamorgan» і «Brilliant», які виконували функцію кораблів радіолокаційного дозору [16, с. 152], і подальшого переслідування човном іншого корабля дозволило зробити висновок про те, що атаки ПЧ реально зазнав фрегат «Brilliant», який мав на озброєнні ГАС типу 2016 [1].

Згідно з англійськими даними, приблизно у цей же час човен був виявлений гідроакустиками «Brilliant» і «Yarmouth» та магнітометром одного з вертольотів «Sea King» HASMk5. Англійці почали переслідування човна, що тривало протягом 20 год., та неодноразово проводили атаки по виявлених контактах глибинними бомбами з бомбомета «Lumbo» фрегата «Yarmouth» (всього було здійснено до 10 залпів по три бомби). Обидва фрегати намагалися діяти, використовуючи попереду себе завісу з протичовнових вертольотів (обидва «Lynx» HAS Mk 1 із «Brilliant», «Wasp» HAS Mk1 з «Yarmouth» і три «Sea King» HAS Mk5 із «Hermes») [15, с. 84]. Утім, на думку А. Поспелова, «San Luis» ідентифікував групу кораблів як велику надводну ціль (авіаносець) під охороною есмінців проекту 42 (тип «Sheffield»), фрегатів проекту 21 (тип «Amazon») та проекту 22 (тип «Broadsword»), що підтверджується використанням протичовнових вертольотів «Sea King» HAS Mk5 зі складу 820-ї ескадрильї авіаносця R 05 HMS «Invincible» [11].

«San Luis» ухилявся від атак, використовуючи гідроакустику [22, с. 84], і урешті-решт відірвався у напрямку узбережжя Фолклендських островів, сподіваючись, що противник не наважиться наблизитися занадто близько до нього, щоб не потрапити під удар авіації. Близько 16.00 один із вертольотів «Sea King» установив контакт і атакував аргентинський ПЧ протичовною торпедою Mk-46. Проте, хід торпеди був швидко виявлений акустиками «San Luis» і човен успішно ухилився від торпеди, застосувавши імітатор і одночасно збільшивши підводний хід до повного [1; 16, с. 153]. Попри зменшення ходу до 6 вузлів, човен несподівано вдарився носовою частиною в кам'янистий ґрунт морського дна і внаслідок порушення диферентування ще

кілька разів ударився у дно, після чого почав зринати. Енергійними заходами підводникам вдалося утримати човен на глибині і лягти на ґрунт. Близько 21.00 командир вирішив відійти від берега подалі у відкрите море, проте, щоб відірватися від дна і віддиферентувати човен на глибині, знадобилося включити на 40 хвилин насоси баластних цистерн, що знову привернуло увагу англійців. Нова серія атак супроводжувалася кількома вибухами глибинних бомб поблизу човна. Рішення командира човна Азкуети знову лягти на дно призвело до втрати англійцями контакту з човном [1].

Протягом 20 годин полювання на «San Luis» вертольотами «Sea King» було скинуто шість глибинних бомб Mk11 і дві торпеди Mk46, ще кілька глибинних бомб скинув «Wasp» HAS Mk1 (XV624, борт «456») фрегата «Yarmouth», проте човен не отримав ушкоджень. Слід зазначити, що вертольоти «Sea King» при веденні пошуку підводного човна не поверталися на авіаносець, а дозуправлялися паливом з фрегатів в режимі зависання через подаваний планг системи HIFR («Helicopter In-Flight Refuelling»), при цьому «Sea King» з бортовим номером XZ577 (борт «42») перебував у повітрі 10 годин 20 хвилин. До вечора 1 травня «Brilliant» і «Yarmouth» віддалилися близько на 90 миль від свого авіаносного з'єднання і вночі продовжували пошук самостійно. На світанку 2 травня С. Вудворд наказав обом фрегатам припинити пошукову операцію і приєднатися до головних сил «TF317» у передбаченні можливого зіткнення з авіаносною групою аргентинського флоту, що прямувала до Фолклендів, яке, утім, так і не відбулося [1].

Попри те, що британці мали найкраще підготовлені протичовнові сили серед ВМС країн НАТО [27, р. 3], їх «підвищена» пильність сприяла низці явно помилкових контактів. Так, ще під час надання допомоги ЕМ «Sheffield» о 15.26 за Гринвічем фрегат «Yarmouth» повідомив про виявлення гідроакустиками ходу торпеди. Фрегат негайно провів контратаку по «ворожому підводному човну», зробивши три залпи з бомбомета «Limbo» і піднявши в повітря свій «Wasp» HAS Mk1, що також скинув глибинні бомби. «Yarmouth» вів пошук підводного противника до 02.00. Потім про «торпедну атаку» ПЧ повідомив фрегат F173 «Arrow» і

почав різкий маневр ухилення. Злетівши за тривоогою з «Arrow», вертоліт «Lynx» HAS Mk 2 (XZ730, борт «326») атакував противника двома торпедами Mk46, утім, безрезультатно. Протягом усього дня 4 травня в районі вівся протичовновий пошук вертольотами «Sea King» HAS Mk 2/Mk 5 з 820-ї ескадрильї з «Invincible» і 826-ї ескадрильї з «Hermes». Проте «San Luis» сам не виявив жодного противника на позиції «Isabel» і не спостерігав протичовнових дій [1].

Після трьох днів безплідного патрулювання Азкуета отримав наказ повернутися на позицію «Maria» північніше Фолклендів [1]. Близько 20.00 8 травня (за іншими даними, близько 19.00 [8, с. 72]) гідроакустики «San Luis» виявили якісь підводні шуми, що рухалися зі швидкістю 6–8 вузлів на відстані близько 3000 ярдів (15 каб.). На підставі їх аналізу Азкуета припустив, що це – шуми підводного човна, що занурюється, хоча сам визнавав, що «класифікація цілі була важкою» [1]. Командир «San Luis» почав обережне маневрування на малому ході і о 21.42 приблизно з тією же дистанції вирішив атакувати ціль самонавідною протичовною торпедою Mk37. Через 16 хвилин (за іншими джерелами, 6 хв. [15, с. 84]) було чути лише звук, який нагадував удар по металу [8, с. 72; 15, с. 84], хоча акустики після цього продовжували знову чути рух «цілі». Вочевидь, ціллю виявилася зграя дрібної риби або креветок. Хоча, за іншими даними, імовірно, атакований був англійський ПЧА S106 «Splendid», який у результаті отримав незначні ушкодження і був після цього виведений із зони бойових дій (хоча, можливо, ПЧ повернувся в Англію через закінчення автономності) [11].

Увечері 10 травня «San Luis» виявив своєю ГАС надводний корабель противника на заході, ідентифікувавши його як ескадрений міноносець, і вирушив на зближення, залишивши позицію «Maria», однак з часом контакт було втрачено. Проте незабаром з'явилася інша ціль. Саме в цей самий час британський фрегат F174 «Alacrity» під командуванням командера (капітана 2 рангу) Кріса Крейга за наказом віце-адмірала Вудворда був відправлений до південного узбережжя Фолклендів для перехоплення аргентинського судна-блокадо-проривача «Isla de los Estados» (2684 брутто-регістрових тонн – брт), про появу якого біля

Фолклендів, як зазвичай, англійське командування було добре поінформоване. Близько 21.00 за аргентинським часом «Alacrity» поблизу о. Суон виявив зазначене судно противника і обстріляв його із 114-мм артустановки Мк8. Через 15 хвилин палаюче судно, завантажене боеприпасами і 90 тисячами галонів авіаційного пального, злетіло у повітря, із 22 членів його екіпажу врятувалися тільки двоє [1]. Потім фрегат, отримавши завдання провести розвідку щодо наявності мінних загороджень для подальшої можливої висадки десанту в протоці Південний Фолкленд, пройшов нею, маскуючи мету своїх дій виконанням артобстрілу позицій аргентинської берегової оборони, і біля північного виходу з нього зустрівся з однотипним F173 «Arrow» [16, с. 200].

Утім англійці ризикували подвійно. По-перше, їх курс пролягав повз аргентинську допоміжну авіабазу на о. Пейл, а, по-друге, вони йшли через район дій ПЧ противника. Ніч не дозволила аргентинським пілотам піднятися у повітря, натомість шуми гвинтів обох кораблів, що йшли назустріч один одному, поблизу бухти Сан-Карлос біля північного виходу з протоки о 01.30, були почуті акустичними «San Luis», що перебував у підводному положенні. Умови для атаки були ідеальними, оскільки кораблі йшли між берегом і човном. Зринувши під перископ, Азкуета нічого не зміг побачити в мороці, тому занурився і о 01.40 (за іншими даними, о 01.30 [1]) 11 травня наказав дати залп двома телекерованими торпедами SST-4, за даними гідроакустики, по найближчій цілі за 5000 ярдів (25 каб.), що йшла з півдня – «Alacrity» [16, с. 201]. Уведення даних для стрільби здійснювалося, як і 1 травня, вручну. Утім перша торпеда просто не вийшла з апарата, а контакт з другою був втрачений через 2 хв 12 с унаслідок обриву кабелю. Утім через 6 хв акустичними човна був почутий звук слабкого удару по металу, але вибуху не було. Пізніше з'ясувалося, що торпеда, вочевидь, влучила в буксирований акустичний охоронець «Graseby» Мк-182 фрегата «Arrow», пошкодження якого екіпаж цього корабля з подивом виявив при вибірці оборонця на борт (спочатку вони були приписані торканню ним ґрунту). Обидва фрегати не помітили атаки по них і віддалилися на північ [1].

Останню атаку «San Luis» здійснив у ніч на 11 травня близько 01.30 неподалік від порту Сан-Карлос (Східний Фолкленд) в умовах відсутності видимості за даними гідроакустики [23, с. 84]. Підводний човен опинився між двома англійськими фрегататами. Визначивши елементи руху цілі, командир ПЧ з дистанції 4600 м атакував один з фрегатів торпедою, але знову безрезультатно [8, с. 72].

Утім 14 травня лондонське радіо оголосило, що один з британських фрегатів отримав пробоїну торпедою, яка не вибухнула, та вийшов із зони бойових дій. Міністр оборони Великобританії Дж. Нотт підтвердив це, але відмовився дати назву ушкодженого корабля. На думку А. Поспелова, це дозволяє припустити, що 11 травня «San Luis» успішно атакував один із найсучасніших британських кораблів – фрегат F89 «Battleaxe» [11]. Ця атака стала останнім епізодом в бойовій біографії аргентинських підводників.

Після останньої атаки «San Luis» продовжив безрезультатне патрулювання біля північного узбережжя Фолклендських островів, але Азкуета зважився, нарешті, порушити радіомовчання і доповів командуванню про технічні проблеми і результати патрулювання [15, с. 84]. 13 травня підводний човен отримав наказ повертатися і 19 травня благополучно повернувся до Мар-дель-Плата, завершивши майже 40-добовий похід. Усі члени екіпажу були нагороджені. На човні були організовані інтенсивні ремонтні роботи з метою повністю відновити боєздатність (особливо системи управління торпедною стрільбою), але їх вдалося закінчити лише до середини червня, коли Фолклендська війна вже завершилася повною поразкою Аргентини. Утім, британці не зафіксували відхід ворожих човнів із вод архіпелагу і до завершення конфлікту вважали цілком можливими аргентинські підводні атаки, відволікаючи на проведення протичовнових заходів значні сили базової та авіаносної авіації [1; 16, с. 201].

Висновки. У підсумку, за 36 діб перебування в морі, «San Luis», витративши 4 телекерованих торпеди SST-4 та одну протичовнову торпеду Mk-37, провів чотири атаки противника, які через технічну недосконалість торпед, виходу з ладу апаратури стрільби торпедами та низького рівня підготовки особового складу виявилися безуспішними.

Попри це дії «San Luis» біля Фолклендських островів загалом викликали великий резонанс у військово-морських колах усього світу, оскільки продемонстрували високу бойову стійкість сучасних дизель-електричних підводних човнів, здатних діяти в зоні панування більш сильного флоту противника [1]. Відтак, західні експерти стали більш оптимістично оцінювати бойові можливості дизельних ПЧ [15, с. 84].

Також слід врахувати, що під час патрулювання «San Luis» жодного разу не мав справи з головними силами британського TF317, перебуваючи майже весь час на значному віддаленні від них і навіть жодного разу їх не виявивши [25, р. 16]. Проведені ним атаки на британські кораблі були виконані, по суті, на окремі одиниці, що діяли у відриві від основного з'єднання. Разом з тим, безумовно, неодноразове успішне ухилення «San Luis» від британських протичовнових сил продемонструвало достатню можливість забезпечення прихованості підводного човна. Крім того на субмарині були практично повністю витрачені запаси повітря й електроенергії, і йому довелося б неминуче зринати під пристрій РДП [1], тому невідомо, яким би був результат цього протистояння, якби англійці продовжували настільки ж інтенсивні пошуки і надалі.

Не варто забувати і про гідрологічну обстановку в Південній Атлантиці, яка значно ускладнювала роботу гідроакустичної апаратури та дії протичовнових сил. Загалом сама присутність у районі воєнних дій двох аргентинських підводних човнів створила серйозне напруження для протичовнових сил Британії, які певною мірою перевищили їх реальну загрозу. Тому 820-та ескадрилья з авіаносців R05 «Invincible» та 824-та ескадрилья з R12 «Hermes», які були озброєні протичовновими вертольотами «Sea King» H.S.2, під час знаходження в зоні бойових дій, 64 доби з 66 проводили цілодобове бойове патрулювання, здійснюючи протичовнову оборону англійського з'єднання. Крім того, 13 базових патрульних літаків MR.2 «Nimrod» зі складу 120-ї, 201-ї та 206-ї ескадрилій ВПС Великобританії, здійснювали патрулювання навколо о. Вознесіння в радіусі 100 миль [11]. Отже загальне враження від дій «San Luis» сприяло

розвитку будівництва нових дизельних підводних човнів у багатьох країнах [1; 18, р. 14].

Таким чином, слід зазначити, що, як показала участь у воєнних діях в Англо-аргентинському конфлікті 1982 р. дизель-електричних підводних човнів ВМС Аргентини і до сьогодні, човни цього типу є досить ефективною зброєю. По-перше, складність боротьби з дизель-електричними підводними човнами ілюструє той факт, що аргентинський ПЧ «SanLuis», діючи самостійно на видаленні 800 миль від своєї бази, протистояв угрупованню противника у складі 2 авіаносців, 15 ескортних кораблів, 4-х атомних підводних човнів, а також понад 25 вертольотів [23, р. 1].

По-друге, варто зазначити, що хоча аргентинський флот спеціально та цілеспрямовано до війни не готувався, а його невеликі підводні сили були частково укомплектовані та знаходились у стадії корінної реконструкції і більшість ПЧ технічно застаріли, вони спромоглися активно діяти проти переважаючого противника [12, с. 58]. Дії підводного човна «San Luis» на фоні усього аргентинського флоту виглядають досить рішучими. Він тричі в умовах повного панування противника на морі й у повітрі виходив в атаки (хоча і безрезультатно через несправність апаратури наведення) і щораз ухилявся від переслідування, не одержавши жодного бойового чи навігаційного ушкодження та благополучно повернувся на базу [24]. Можна припустити, що атаки «San Luis» були б більш успішними та принесли суттєвий результат за умови виконання стрільби аргентинськими підводниками не однією торпедою, а залпом, та атакуванням насамперед транспорту противника, а не винятково бойових кораблів. Дії аргентинських ДЕПЧ показали, що хоча вони і не завдали будь-яких втрат противнику, але змушували командування ВМС Великобританії витратити велику кількість часу та залучати значні сили для проведення заходів протичовнової оборони.

Відтак, присутність навіть одного підводного човна завжди може бути корисною у будь-якому конфлікті на морі. ПЧ може виступати в якості стримуючої сили ВМС подібно до того, як підрозділи спецпризначення підвищують рівень звичайної армії [23, р. 1]. Маючи чималу автономність, озброєні протичовновими ракетами підводні човни, як і

надводні кораблі та літаки, сьогодні можуть брати участь у бойових діях на морі і представляти потенційну небезпеку для надводних кораблів і суден усіх типів.

По-третє, необхідним елементом угруповань ВМС, які формуються для ведення різних бойових дій, в інтересах забезпечення їх бойової стійкості повинні бути підводні човни. Разом з тим, ДЕПЧ можуть, крім дій на комунікаціях противника, виконувати широке коло завдань. Тому важливою умовою успіху застосування човнів є якісне планування та забезпечення їх дій за умови умілого управління ними та використання з найбільшою ефективністю [23, р. ii]. Це дає підстави стверджувати, що і в можливих наступних воєнних конфліктах ДЕПЧ будуть становити велику загрозу для комунікацій та сил флоту [7, с. 716] противника.

Отже, у сучасних умовах ведення війни застосування підводних човнів може суттєво вплинути на результат збройного протистояння на морі, що викликає необхідність мати у складі Військово-Морських Сил Збройних Сил України власні сучасні підводні сили, зокрема, дизель-електричні підводні човни.

1. Аргентинские подводные лодки в Фолклендской войне 1982 года // Альманах Войны История Факты. – 2004. – № 2(6). – июнь. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.almanacwhf.ru/?no=6&art=5>.
2. *Бадах Ю.Г.* Військові флоти у локальних війнах і збройних конфліктах. 1946–2003 рр.: монографія / Юрій Гордійович Бадах. – К.: Варта, 2006. – 492 с.
3. *Бадах Ю.Г.* Флоти у локальних війнах і збройних конфліктах другої половини ХХ – початку ХХІ століть. – К.: НАОУ, 2003. – 168 с.
4. Военное мистецтво в локальних війнах і збройних конфліктах 50–80-х років ХХ століття / [Рибак М.І., Бадах Ю.Г., Макаров В.Д. та ін.]; під ред. В.Б. Толубка. – К.: НАОУ, 2004. – 184 с.
5. *Вудворд С.* Фолклендская война / Пер. с англ. – Изд. перераб. и доп. – Симферополь: Изд-во «Доля», 2005. – 416 с.
6. *Доценко В.* Флоты в локальных конфликтах второй половины ХХ века. – М.: ООО «Издательство АСТ»; СПб.: Terra Fantastica, 2001. – 512 с.
7. *Доценко В.* История военно-морского искусства. Т. II. Боевые действия флотов. – Изд-во Эксмо; Terra Fantastica, 2005. – 800 с.

8. *Жуматий В.* Операция «Корпорейт» (ВМС Великобритании в англо-аргентинском конфликте 1982 г.) // Морской сборник. – 1999. – № 10, 11.
9. *Капитанец И.* Роль флота в англо-аргентинском конфликте // Морской сборник. – 1983. – № 2. – С. 14–20.
10. *Кожухаров А.* Десанты в ходе Южно-Атлантического кризиса // Морской сборник, 1996. – № 3. – С. 70–75.
11. *Поспелов А.* Підводні човни в Фолклендській війні. – 2003. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://navycollection.narod.ru/battles/Folkland/PL_Argentina/article.html.
12. *Поспелов А.С.* Военно-морские силы в локальных конфликтах: флот Аргентины в боях за Мальвинские острова (2.04.82–14.06.82) // Морское право: история, современность, перспективы развития. Вып. 1. – Одесса. – 2002. – С. 130–137.
13. *Рыбак М., Бадах Ю.* Военне мистецтво в локальних війнах після Другої світової війни. – К.: НАОУ, 2000. – 133 с.
14. *Рудаков В.М.* Оперативне мистецтво ВМС провідних держав у локальних війнах та військових конфліктах. – К.: НАОУ. – 2001. – 201 с.
15. Тактика – в боевых примерах // Морской сборник. – 1986. – № 3. – С. 83–84.
16. *Татарков Д.* Конфликт в Южной Атлантике: Фолклендская война 1982 г.: монография. – К.: Изд. дом «Румб», 2007. – 416 с.
17. *Усиков А.* Некоторые уроки и выводы из англо-аргентинского конфликта // Военно-исторический журнал. – 1983. – № 4. – С. 67–73.
18. Фолклендская война. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://historiwars.narod.ru/Index/XXv/Folk/folkmain.html>.
19. *Фурман І.І.* Розвиток військового мистецтва флотів у локальних війнах та збройних конфліктах при веденні самостійних дій (1967–1988 рр.). – Дис. канд. істор. наук. – К.: НАОУ, 2006. – 240 с.
20. ARA San Luis (S-32). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://historiwars.narod.ru/Index/XXv/Folk/folkmain.html>.
21. ARA Santa Fe (S-21). [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://historiwars.narod.ru/Index/XXv/Folk/folkmain.html>.
22. ARA Santiago del Estero (S-22). [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.esacademic.com/dic.nsf/eswiki/20922>.
23. *Harper S.* Submarine operations during the Falklands war [Электронный ресурс] / S. Harper // Newport: Naval war College, 1994. – 46 p. – Режим доступа: www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA279554.
24. *Lionis A.* Anti-Submarine Review in the Third World // Janes Intelligence Review. – 1994. – April 1. – № 4. – V. 4. – p. 188.

25. *Lokkins C.J.* The Falklands War: areviewofthesea-basedairpower, submarineandanti-submarinewarfareoperations [Електрон. ресурс] / Craig J. Lokkins // Alabama: Maxwell Air Force base, 1989. – May. – 22 p. – Режим доступу: <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a217549.pdf>.
26. *Meier T.* The joint task force commander and operational control of attack submarines [Електронний ресурс] / T.W. Meier // Newport: Naval war College, 1997. – 22 p. – Режим доступу: www.dtic.mil/cgi/GetTRDoc?AD.
27. *Sellers Douglas W.* Operational protection from the diesel submarine threat. [Електронний ресурс] / Douglas W. Sellers // Newport: Naval war College, 1997. – 18 p. – Режим доступу: www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a325820.pdf.
28. USSCatfish (SS-339). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://ru.wikipedia.org/wiki/USS_Catfish_\(SS-339\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/USS_Catfish_(SS-339)).
29. USSChivo (SS-341). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.academic.ru/dic.nsf/enwiki/576398>.

Надійшла до редколегії 02.09.2015 р.

Рецензент: *Л.Ю. Пимльована*, кандидат історичних наук, доцент кафедри світової історії нового і новітнього часу, Український католицький університет, м. Львів

Соколюк С.М.
ДЕЙСТВИЯ ПОДВОДНЫХ ЛОДОК ВМС АРГЕНТИНЫ В ФОЛКЛЕНДСКОЙ ВОЙНЕ 1982 Г.

Проведен анализ действий подводных лодок ВМС Аргентины во время вооружённого конфликта за Фолклендские (Мальвинские) острова в 1982 году. Рассмотрены причины вооружённого конфликта, которые повлияли на применение подводных сил во время проведения боевых действий, и особенности применения аргентинских подводных лодок.

Ключевые слова: морские коммуникации, морская блокада, подводные силы, подводная лодка, торпедная атака, патрулирование.

Sokolyuk S.
SUBMARINE OPERATIONS NAVY ARGENTINA IN THE FALKLANDS WAR OF 1982

Analysed of submarine operations Argentina Navy during the armed conflict over the Falkland Islands (Malvinas) in 1982. The causes of the armed conflict that affected the use of submarine forces during the fighting in the features of the application of Argentine submarines.

Key words: sea communications, naval blockade, submarine force, submarine, torpedo attack, patrolling.